

Kolosi Török István.

Kolosi Török István a XVII. évszázaknak egyik érdekes és érdemes költője. Életéről keveset tudunk, jobbra csak azt, a mit egyes munkáiból kihüvelyezhetünk. Így nyilvánvaló, hogy 1611-ben született. Maga mondja *A szent János historiájában* :

Ezerhatszázharminczegy esztendőben
Ez éneket húshagyókedd hetiben,
Életének legfőnlőbb idejében,
Irák *huszonegyedik* esztendőmben.

Az asszonyi nem dicséretét is avval végzi :

Mikor az hatszáz felett ezer eltölt volna,
És harmincz azok után változva forogna,
Az *virágzó ifjúság* nékem is szolgálna
Ez verseket rendelém, hírül hogy maradna.

Neve mutatja, hogy kolozsi születésű. Előbb Bethlen Ferencz fejedelmi udvarmester házában nevelősködött. Majd szülővárosában tanítóskodott Szentmártoni Bodó János unitárius pap mellett. S a kor e másik jeleséhez bizodalmas tisztelet fűzi mindvégig. *Az egyes életnek kedvelt n és káros voltáról* című költeményéhez Szentmártoni ír három (4—4 soros) strophájú ajánló verset. A város is, úgy látszik, szives indulattal volt derék szülőtte iránt s pártfogásával elősegítette törekvéseiben. *Sz. János historiájá-t* ajánlja: „Az Kolos városának főbírájának, Gosztoni Péter deák uramnak, Lőrincz deák, Fodor Gergely uraméknak és az egész tanácsnak, úgy mint hazájának és magának kegyes patronusinak. Az Úr Istentől szerencsés boldog esztendőket, az sok bú és szorongató nyomorúságok után vigasságot és örvendetes állapotot kíván Kolosi Török István“. Költőnk itt töltött idejét *fénylő* időnek nevezi. Boldognak érezte magát.

Aztán toroczkószentgyörgyi pap lett. 1636-ban ott volt. De hogy mikor került oda s mikor ment el, nem tudjuk.

Innen a Nyárádvölgybe került. A esíkszentmártoni unit. egyház papja lett. A *kakas természetéről* írott verse előszavában, a mely 1642. nov. 9-én kelt, magát az ige esíkszentmártoni hirdetőjének mondja. E költeménye előtt van az előbb említett: *Az egyes élet kedvetlen és káros voltáról*. Avval végzi:

Mikor ezerhatszáznegyvenhárom folyna,
Az zöldellő május fogyó-félben volna,
Az szép Nyárád vize naponként tisztúlna,
Szerzém ez éneket, hírül hogy maradna.

Orbán Balázs gyanítása szerint a marosszéki Csík-Szent-Márton előnevét a Nyárád moesaraiban tenyésző sok esiktől vehette.¹ Hogy költőnk meddig élvezte itt a káposztalében főtt izletes esikot: nem tudhatni. Azt sem, megérte-e az 1661-iki tatárdulást, melynek áldozatául esett a szép templom is s veszett el — a hagyomány szerint — a falai közé menekült sok nép is.

Úgy látszik, ezt a szomorú időt nem érte meg. Uzoni Fosztó István, a ki száz év múlva (1774-ig) toroczkószentgyörgyi pap volt s így költőnk kései utódja, a kézirati unitárius egyháztörténetben, melyet Kénosi Tózsér János kezdett s ő folytatott, azt mondja, hogy Kolosi Török István 1640-ben már esíkszentmártoni pap volt s ez évi jun. 21-én a tordai zsinat egyházi közjegyzővé (generalis notarius) választotta. Később a marosi unitárius egyházkör esperese lett. Mint esperesnek az anyakönyvben kezeírása 1648. febr. 18-án látható utoljára. Ezután néhány üres lap van, hihetőleg betegsége miatt. 1652. jul. 10-én az almási zsinatra esperest is választanak helyére. Tehát valószínűleg ebben az esztendőben halt meg.²

A nők e lelkes védelmezője családos ember volt. De családi életéről csak annyit tudunk, a mennyit Uzoni Fosztó feljegyzett, hogy ő a toroczkószentgyörgyi papi telek szilvásában még látott egy márvány sírkövet, a mely Kolosi Török István két elhalt gyermekének emlékét tartotta fenn. Az egyik, Sára, megh. 1639. nov. 16-án; a másik, István 1642-ben, 8 napos korában.³ Bár nem

¹ A székelyföld leírása. IV. 84.

² Jakab Elek. Kolozsvár története. II. 630—631. l.

³ U. o.

tudom, hogy ha költőnk 1640-ben már esíkszentmártoni pap volt, 1642-ben mért temetik gyermekét a toroczkoszentgyörgyi papi kertbe. Úgy képzem, hogy felesége oda való volt. Lebetegedni haza ment s elhunyt újszülöttjét kis testvére mellé helyeztette.

De e fukar életrajzi adatok mellett gazdagon tárul fel előttünk költőnk belső világa. Reánk maradt három vallásos tárgyú és irányú költeménye. Mind a három fordítás. Illetőleg egyiket saját maga régiebb latin művéből fordította magyarra.

Az egyik: *Az szent János evangelista és apostol historiaja*. Kolozsvár, 1635-ben. (Irta 1631-ben.) Ad notam Trojanae Historiae. Az ajánlás után egy hat soros latin distichon: Ad lectorem. Három részből áll. I. Szent János miként úzi ki az ephesusi Diana-templomból az ördögöt. II., III. Pathmos szigetén miként győzi le Cynopsot, a magusok fejedelmét. Összesen 173 négy soros versszak. (39 + 90 + 44.) Mint a költő mondja:

Az melyet *Reuchlin János* könyvéből,
Köt ő írt az csudálatos ígéről,
Fordítottam magyar nyelvre, hogy ebből
Minden hű keresztyén tanoljon szüből.

Bevégezvén a történetet, naivúl így szól:

Többet is szólhatnék az szent Jánosról,
Krisztus nevében tett sok csudáiról,
Igen istenes és jámbor voltáról,
De másnak hagyom, bár szóljon azokról,
Mert én immár *énekelni elunám,*
Kezeimet írással megfárasztám.

Aztán elmondja czélját:

Hogy minden ember azt eszébe vegye,
Az ördögnek mely nagy inceselkedése,
Isten hiveire fenekedése,
Minémű nagy ő tökéletlensége.

T. i. erdélyi értelemben: agyafurtsága.

Végre bár nem szorosán a történetből folyólag, mintegy pap-társaihoz szól, hogy:

. . . mineműnek kell az embernek
Lenni, ki hirdetője az ígének,
És az igaz kegyes Krisztus hívének,
Az ő szent tudományában élőnek.

Mert szükség, hogy magát könyörgésekbe
Foglalja mindenkor az ő szivébe,
Nála Isten ígéje felejtésbe
Csak egy nap se legyen el veszteglésbe.

Haláláról gyakorta gondolkodjék,
Menyországról erőssen tudakozzék,
Jámbor s hű emberekkel társalkodjék,
Mértékletességben élete féljék.

Igy nyerheti az örök boldogságot,
Az tündöklő és szép fényes országot,
Meglátja az angyali társaságot,
Ha szenved Jánossal martyromságot.

Ez időben az unitáriusoknak nehéz sorsuk volt, különösen a hatalmas, nagy erélyű, erőszakos Geleji Katona István református püspök uralma alatt. Kétségtől az volt főczélja költőnknek, hogy hitfeleit, kiváltképpen paptársait állhatatosságra, meg nem félemlíthető kitarásra, ellenállásra lelkesítse.

Ugyan e kötetben van folytatásúl: *Az világi embereknek bolondságán és nyomorúságán való síralom.* Marsilius Ficinus írásából 33 négy soros versszak.

Az egész, lendületes sorokban, dorgálása az emberi bolondságoknak.

Gazdagságot kérünk naponta az Úrtól, de nem okosságot; széppé akarod tenni házad, lelked rút marad; ha beteg a tested, keresed az orvost, de nem lelki betegségednek; hű barátot vársz, magadhoz hűtelen vagy; a mit ma dicsérsz, holnap gyalázod; építésben, zenében szorgosan keresed a harmoniát, szivedben nem; dicséred a bölcseket, de nem követed; tiltják a bírák a gyilkosságot, de az emberölő szerszámokat hadd verjék a műhelyekben; szeretnéd, hogy jó tanács legyen minden városban, az egész országban, de az ifjúság nevelésére, zabolázására semmi gond; hiú hírért, névért eltöröd mások hírét-nevét, feldúlod békességét; rosz nyelveddel mindent bűnbe keversz s mégis jutalmat vársz.

Néha szokásod kívül, ha jót mivelsz,
 Istennek abból semmi jót nem engedsz,
 Sok bűneidért ha csapást érdemlesz,
 Nem adtál erre okot: ilyen szót vetsz.
 A sorsot vádolod.

Aztán így folytatja:

Drágának tartod kis örökségedet,
 Irtod, meg szárítod mezei földedet,
 De az mi annál drágább, te elmédet,
 Gaztól nem irtod, nem szépíted őtet.

Erre sokaknak vagyon szorgos gondja,
 Hogy jól meghizzék gyorsan futó lova,
 Emberi nyelven szóljon pelikánja,
 De hogy gyermeke jó legyen, károlja.¹

Fösvénlet igen pénzedet költeni,
 Melyet idővel meg tudnál találni,
 Az üdöt pedig nem szánod vesztetni,
 Kit minden kincsessel sem tudsz visszanyerni.

Lelked sír azon, hogy nincs elég pénzed,
 De hogy Istenről nincsen bő értelmed,
 Szent törvényéről teljes bölcseséged,
 Azon nem búsulsz, nem fáj azért szíved.

Ehez hasonló számtalan sok vakság,
 Hiváságos szüben rakodott bolondság,
 Vesztí el tőlünk, az mi igaz jóság,
 Az miben volna az örök bódogság.

Teljes életünk mert forog csak ebben,
 Hogy az nagy dolgot keressük kicsinben,
 Az fenn valókat földi seppedékben,
 Jót tudjunk lelni rút éktelenségben.

Változó futó gondban csendességet,
 Egymással vívó dolgon békességet,
 Szükölködésben lennie bőséget,
 Halálban végre remélnünk életet.

S így végzi:

¹ Azt hiszem ez sajtóhiba. Pelikán van publikán, puplikán (papagály) helyett. Ez tanúl meg emberi szavakat, a pelikán nem.

Rajtunk könyörülj, mennyei szent atyánk,
 Látod, naponként többül sok nyavalyánk,
 Bolondságunkat ne nézd, tekints reánk,
 Mutasd meg nekünk, hol vagyon szép hazánk.

Harmadik vallásos és fordított, t. i. saját eredeti latin munkájából fordított műve: *A kakas természetéről*. Egy másik (*Az egyes élet kedvetlen és káros voltáról*) művéhez kapcsolja. Címe a szöveg felett latin: *Cantiuncula de natura et proprietatibus galli et quare supra templum ponatur. Quae quondam latine modulata, nunc vero in hungaricum idioma translata, datur et dedicatur fraterne ministris verbi Dei in sede Marus, veram receptam unitariam religionem profitentibus. Dominis, amicis et fratribus in Domino carissimis et observandis. (A tékozló fiú nótájára.)*

Különösen hát maroszekei paptársainak ajánlja. Tárnya, hogy miért teszik tornyainkra a kakast? Felelete: Szüntelen vigyázzon a jó pap, mint az éber kakas. A szél erre-arra forgatja a kakast, sok papot így forgat a restség. A kakas vezeti a tyúkokat és gondjokat viseli, a jó pap is a gyülekezetet; tanítja és azt cselekszi, a mi Istennél kedves. Mint királyi főn a korona, kakas fején taréja, lábán, miként a vitéznek, sarkantyú: a pap, ha nyája előtt akar járni, koronként viselje fején a kalapot, lelki sarkantyúval ösztönözze testét, a szent igével biztassa az erőtlent. Fél az oroszlán a kakasszótól, az ördög is eltávozik, papok kiáltását hallván, vigyázását látván. A kakas kikapó feleségét szárnyaival veri; így tesz a pap is Isten törvényei ellen vétkező hallgatóival. A kakas ha búzaszemet, magot talál, oda „kitegeti“ feleségeit; a jó pap is hintse a szentírás tiszta magvát a hiveknek „és az lelki eledelt, azokkal közölje“.

Kakasok tojásából terem baziliskus,
 Az mint erről nagy szépen írt egy historikus.

A sátán mérge is öregbül, ha a pap hanyagúl vigyázza, mit művel a híve. Az időváltozást a kakas megérzi; a pap is, a mint a jövendő romlást észreveszi, hát „szorgalmatosban kezdje az bűnöst feddeni.“ Nagy-szépen hordozza a kappan a esirkéket; a szent életű pap is vezeti, tanítja a népet. A kakas este felrepül a kakas-ülőre, hogy éjfélkor jelentse a reggeli időt; a pap is a földről nyájával a mennybe szálljon.

Annak boldogságára jó útat mutasson,
Az jóknak példát adjon, szüntelen tanítson.

Mikor a kakas kukurikol, magát szárnyaival esapdossa és veri; a pap is előbb magát kezdje tanítani, hogy tudja orvosolni nyája betegségét.

Az utolsó négy versszakban a költő így biztatja a papokat:

Tanító, az Istennek böles követője légy,
Kinek tiszteletére reggel templomba mégy.
Józanon és szentül élj, esztelenül ne tégy,
Imádsággal az Úrtól térésre üdöt végy.

Olvass, tanolj, prédikálj, énekelj és szolgálj
Az Úrnak, hogy mennyei szép kenyérré találj,
Hallgatóiddal együtt az örökségbe szállj,
Melyet szerzett az Krisztus, ki atyja jobbján áll.

Ha különben cselekszel, bizonyosan tudjad,
Hogy papságra magadat csak héában adtad,
Az Istennek ígését nem jól prédikáltad,
Csak béres voltál, mikor az népet oktattad.

Kakas természetiről légyen elég e most,
Kit papok ha követtek, Krisztus jutalmat oszt,
Mennyei koronától, higgyétek, meg nem foszt,
Nyájakokról eltérít mindenféle gonoszt.

Különben a kakasról való illetén elmélkedés általánosan divatban volt ez időtt.

Ám Kolosi Török István költészetében legfeljebb s legbecesebb, hogy ő e korban, mikor a nők gúnyolásában, támadásában lelik kedvöket, az asszonyok védelmére kel. Bátran, melegséggel, a meggyőződés erejével harczol érettök. Két ilyen költeménye van. Az egyiknek czíme: *Az asszonyi nemnek nemességéről, méltóságáról és dicséretiről való rythmusok.* („Az tékozló fiú“ nótájára.) Megjelent Kolozsvárt, 1630. (Szabó K. vélekedése szerint.) Jelígeje: Az ki jó asszonynyal bír, örökséget kezd bírni, hozzája való segítsége vagyon és nyugodalomozlopa.

Az hol sövény nincs, eltékozoltatik az örökség; és az hol asszony nincs, fohászodik az szükölködő.

Ajánlása: „Az tiszteletes asszonyoknak, nagyságosoknak, nemeseknek, városiaknak és minden rendbélieknek, valakik tiszta hírrrel-

névvel és dicsiretes erkölessel fényeskednek; nevezet szerint pedig nemzeti Kemény Kata asszonynak,¹ a tekintetes és nemzeti buni Bethlen Ferencz uramnak, fejedelem urunk ő nagysága főhopmes-terének; Fejérvármegye főispánjának és ugyan urunk ő nagysága méltóságos táblája hűtös assessorának, szerelmes házastársának, mint kegyes patronájának, ez kised munkát mindenféle jóknak szerencsés előmenetelével kedvesen ajánlja.“

Abból indul ki, hogy mind az ó, mind az új testamentumban, mind a régi történetekben gyakori emlékezet van derék, jeles asszonyokról. „Mindazonáltal mégis álmélkodhatunk rajta, mely igen kevesen találkoztak még ez ideig, a kik a jó asszonyoknak nemes-ségéről, jóságáról és méltóságáról, az előbb említett írásokból okot vévén, valami dicsiretet töltek volna és azokat az férfiakkal összehasonlítani mérték volna. Hanem legtöbben, az kik felőlök írtak, az ő írásokat azoknak gyalázatjokra, dicsirettel viselt dolgoknak eloltására, kegyes természeteknek szidalmazására és jó erkölcsöknek rúttítására igazgatták.“ Veszedelmes irigységnek itéli „a jó asszonyoknak méltó és illendő dicsiretit hallgatással eltitkolni és hogy őket is érdemlett jó hírekben-nevekben, tisztességgel viselt dolgoknak emlékezetiben, nagy *háládatlanság* volna megfogyatkoztatni.“

Azt mondja, hogy nem hízkelésből, sem valami tisztesség vadászásból cselekszi ezt, nem is „valami hazug *talált* dolgokkal, hanem világos ratióval, példákkal és az szentírásból, mind az ó s mind az új szövetségnek bizonyosságival akarom az előttem álló dolgot nagyobb részre erősíteni és mutogatni.“ Történeti igazságra törekszik, nem mesékkel akar kápráztatni.

A 7 + 6 ütemű, (nem mindig megtartott sormetszettel) négy soros, egy rímű versszakokból álló költeményt avval kezdi, hogy Isten nem tett különbséget férfi és nő közt. Mindkettőt a maga képére formálja. Mindkettőt felruházta okossággal. Örök boldogságot is mindkettőnek ígért.

Nincs nemnek választása szemének előtte,
Ki jámborúl él, léssen bő jutalma érte.

Egyik nem sem nagyobb a másiknál. Nem méltóságosabb, nem okosabb a férfi az asszonynál, sőt sok dologban az asszony kiválóbb, *bódogb*, mint a költő mondja.

¹ A későbbi fejedelem nővére.

Itt is eleve védelmezi magát, mint az ajánlásban :

Követve szólok penig, minden megbocsásson,
Igazmondónak engem ez dologban valljon.
Hazug hizelkedőnek ne prononciáljon,
Olvassa meg beszédem s azután úgy szóljon.

Mert a jó asszonyoknak sem fizetéseket
Én azért nem kívánom, sem dicsireteket,
Hanem mint gonoszoknak megfeddém vétkeket,
Másképpen megdicsírem jóknak életeket.

Hallom sok emberektől, miként rágalmazták ;
Nemcsak az rossz asszonyt, de az jót is gyalázzák,
Mindent ellene szólnak, embernek sem mondják,
Megérdemlett jószágát rútúl eltagadják.

Tehát igazságérzete kényszeríti felszólalni a méltatlanúl lenézett, vádolt asszonyi nem mellett.

22 pontban igyekszik kimutatni az asszonyi nem jelességét, a férfival egyenlő voltát.

Az öt első még elég naiv. Az ugyan senkit meg nem győzne a költő igazságáról. Udvarlásnak vagy tréfának megjárná. De költőnk egész komolyan beszél. Azt mondja :

1. Az asszony előbbkelő voltát bizonyítja az ősszülők neve is. Éva = élőknek anyja, Ádám = földből vett. Mennyivel jelentősebb amaz, mint ez.

2. A nőt utoljára teremté Isten, ő a teremtés koronája.

3. A férfit Isten a paradicsomon kívül formálta, mint a többi állatot ; az asszonyt pedig a gyönyörűséges paradicsomban alkotta.

4. A férfit Isten piszkos, sáros földből esinálta, de az asszonyt „az eleven férfiből véve, tiszta, lelkes állatnak esontjából készíté“.

5. Azért „a férfiú természet munkája, asszonyt penig az Urnak keze alkotmányá“.

Itt kezdődik a komolyabb tárgyalás :

6. A nő kétségkívül meghaladja a férfit *szépségben*. Termetesebb (szébb termetű) és „gyönyörű színt Isten orezájára öntött“. Járása ékes, magaviselése tekintetes, mozdulása, testtartása tettetes (tetszetős).

Minden ajándék felett való ajándéka
Istennek az asszonyon az kedves szép orca,
Melyre minden szemeit örömmel fordítja.

Emberek leányinak gyönyörű szépségét,
 Az Istennek fiai láták ékességét,
 S mingyárást megkedvelék s kiki feleségét,
 Azok közül választá életének felét.

Szép volt Sára, Rebeka, Abigail, Bersabe, Vasti, Eszter, Judit, Zsuzsánna, Jób három leánya. Dicséretesen említi s írja le mindezek szépségét.

7. Az embernek legszebb része a feje, égre emelt tekintetével. Már pedig:

Soknak férfiak között fejek megkopaszul,
 Arról az haj hullván, homlokok megrútul.
 Asszonynak az természet adta ajándékul,
 Egészlen hogy az haja ő néki el nem hull.

Aztán:

Férfiak szép orcáját az szőr megrútítja,
 Pelyhes szakáll és hosszú bajusz béborítja.
 Soknak orrát, homlokát, ember alig látja,
 Természet az férfiat annyira csufolja.

Ez felett mennyi gondja az szakállal vagyon,
 Mihelt felkél, fűsűje, keze vagyon azon.
 Tépi, húzza, hogy toll, gaz rajta ne maradjon,
 Templomba s piac felé tisztán, hogy induljon.

Borbélynak mennyit fizet az főmosatásért,
 Megnevelt szakállának tisztogatásáért:
 Ha mindezt computálná, iszonyodnék azért,
 Sápólódnék az sok és számtalan költségért.

Külömben vagyon dolga az asszonyállatnak,
 Mert szép feje orcájai tisztán megmaradnak,
 Szőröktől és pelyhektől meg is nem rútnak,
 Asszonyok azok miatt semmit nem búsulnak.

8. Az asszony tisztább mint a férfi. Ha megmosdik, alig látszik a vizen; a férfi keze mosása után a víz beszennyeződik.

9. Azt a schopenhaueri nézetet fejezi ki, hogy szellemi tehetségeiket a gyermekek anyjoktól nyerik.

Az anyának van teje, melylyel nemcsak gyermekét táplálja, de teje valódi orvosság is.

10. A nő sokkal könnyörületesebb.

Beteg mellett forgódni, vigyázni serényebb,
 Vigasztaló beszéde az méznél is édesb.

11. Kezében gyógyító erő van sok asszonynak, sok tudós doktornál többet bír tenni. T. i. „mely asszonyon Istennek áldása, jó kedve, és bőségesen reá kiöntött kegyelme“.

Az hol nincs asszonyállat, mint Salamon mondja,
Ott nyeg az szegény beteg, nincs ki vigasztalja,
Feje alját csendesen feljebb magasztalja,
Nincs, ki falat jó étkét nyavalyásnak nyújtja.

Asszonyok emlője vén ember hült mellén új életet gerjeszt.
Példa szent Dávid és Abiság. (III. Kir. I. 3—4.)

12. Az asszony kiválóan ékesszóló.

Ez kedves ajándékba asszony férfiúnál
Sokkal inkább részesült beszédében annál,
Mert bővebb és ékesebb szava az uránál,
Szépen folyó beszéde hathatós sokaknál.

Anyjától, dajkájától tanul a gyermek beszélni.

Abban is kedvezett a természet az asszonyoknak:

Hogy némát ő közöttök ember ritkán lelhet,
Hallgató, gondolkozó köztök el nem élhet.
Semmi muzsikás nem ér asszonynak szavával,
Zengedező gyönyörű vékony nótájával,
És annak a hallásra méltó szép hangjával,
Kedves éneklésével és dudolásával.

13. Nincs nagyobb áldás, mint a jó feleség. „Minden kedves-ség felett való kedvesség ez“. Gyarapodik vele a férj jószágáa.

Méltó az jó férfinak az ilyent szeretni,
És előmenetire serényen vigyázni,
Térden állva Istennek szükség imádkozni,
Ez ilyennek éltéért szívből könyörgeni.

14. Az asszony okos, furfangos. Túl jár a férfiak eszén. Példakül felhossa Évát, Sámson feleségét, Bersábét, Jób feleségét, Rák-helt, Rebekát, Juditot, VII. János pápát, stb.

15. Az asszonyok jobbakk, ártatlanabbakk a férfiaknál:

Mert tőlök nem áradtak annyi gonoszságok,
Férfiaktól érettek legtöbb hamisságok.

Szentírásbeli példákkal bizonyítja s azt mondja:

Hogyha az asszonyoknak historiát írni,
Szabad lőtt volna némely dolgokról szólani,
Tudnának férfiakra ők is emlékezni,
Soknak gonoszságáról bizonytságot tenni.

A férfiak közt vannak:

. . . . . nagy sok lopók, ragadozók,
Kegyetlenek, gyilkosok, csalárdok, árulók,
Házak gyutogatói, hamisságot mondók,
Sokféle gonoszságra általútat nyitók.

Fogházban, tömlecekben mennyi foglyok vannak,
Rossz cselekedetekért békókban tartatnak,
És mennyin akasztó ár s nyársban megszáradnak,
Legtöbben a férfiak száma közzül vannak.

A férfiak régen több nejjük voltak s még ágyasokat is tartottak, általában, *törvénye en*. Rendes jó asszonynál ez soha sem fordúlt elő.

Sokkal is mértékletesb asszony férfiúnál,
Magát megtartóztatóbb, tisztább szentebb annál.

16. Nagy tarka-barkaságban sorol elő szenttérténeti és klaszszikus példákat. Ilyenek: Sára (Ábrahám és Tóbiás felesége), Abigail, Artemisia, Argia, Pompejus drága Juliája, Catónak eszes, kedves, édes Portiája, a szép Cornelia, Messalina: Mithridates felesége, a kegyes Hipsieratea, a tökéletes és tiszta életű Zsuzsánna, Lueretia, Sulpetia, Iphigenia, Kalidonia, Atlanta, Cassandra.

Az is az asszonyok dicsősége, hogy három földrészt asszonyról neveztek el: Áziát Asia nympháról, Európát Agenor leányáról, Afrikát „Lybia asszonyról, ki származott az híres nemes Epafustól“.

17. Megindító az asszonynak férje iránt való szeretete, nagy hűsége. Példákuél felhossa: Brutus feleségét; a spártai nőket, kik férjüket a börtönből kiszabadítják, magokat csempészve helyökbe; Didót, Artemisiát. Mindezek érdekes kis történetek alakjában kerülnek az olvasó elé.

Az asszony gyöngéd, részvevő:

Ide néz, (ide tartozik,) hogy mindenkor jó asszony urához,
Kegyességben viseli magát ő társához.
Bánatját hogyha látja, nyúl vigasztaláshoz,
Melylyel férje szívében nagy csendességet hoz.

Az férfiú peniglen leggyakortább komor,
 Haraggal és bosszúval nagy-sokszor szíve forr,
 Főképpen hogyha fejét megszedíti az bor,
 Oly előtte jó asszony, mint szél előtt a por.

18. Nincs olyan jó a férfiban, a mi asszonyban is feltalálható nem volna. Istennek engedelmes, vendégszerető, népét szerető, hős (Judit), önfeláldozó, ragaszkodó, könyörületes, adakozó, ártatlan, igaz életű, Isten törvényei szerint élő, parancsolatait követő, ajtatos, buzgó szívű, istenfélő, nagyhitű, bűnbánó, szorgalmatos. Mindezt apró, érdekes példákkal világítja meg, bizonyítja.

Krisztus körül is derék asszonyok forgolódtak. Asszonyok vendégelték, azok szóltak mellette, fogták pártját. Nem asszony árulta el Jézust, nem férfiak siratták végső útján a vesztőhely felé. Asszonyok álltak keresztje alatt, nem az apostolok. (Jánoson kívül.) Asszonyok mentek koporsójához, nekik jelent meg az angyal.

19. Voltak az asszonyok közt próféták is. Ezt is a szentírásból és klasszikus világból vett példákkal igazolja. (Mária, Mózes néneje; Olda, Debora stb.)

20. Voltak köztök böleselők. (Pythagoras felesége, leánya; Diotima, Aspasia, Mantinea, Filesia, stb.) Vannak híres szónokok, költők, törvénytudók, nevelők.

Megelőzi korát, mikor egészen modern színezetű eszméket vet fel s tör lándzsát mellettök:

Ha megengedve volna asszonyállatoknak,
 Hogy közönséges helyen ők is tanítsanak,
 Természet szerint arra hajlandók volnának,
 Hogy minden mesterséget hamar tanulnának.

A tanítónői kérdés előre vetett fénye!

21. Tudnak az asszonyok uralkodni, kormányozni, sőt hadakozni is. (Példák.) Sehöl az asszony a férfinál nem alábbvaló.

Mert akar az elmének tekints ékességét,
 Akar penig a testi tagoknak erejét,
 Vagy penig a természet kellő nemességét,
 Mind ezekben az asszony megtalálta részét.

22. Voltak *böles* emberek, a kik azt akarták:

Hogy egyaránt férfival asszony taníttassék,
 Deáki tudományra s harcra oktattassék,
 Ij s parittyalövés néki mutattassék.

Lovag,- gyalogharczokon egyaránt forogjon.
 Vitézkedni mezőben, sátort vonni tudjon.
 Bátorkodást és kövel hagyítást tanuljon,
 Hazájának szinte úgy, mint ura szolgáljon.

Sőt voltak nemzetek, kik közt a férfiak puhán éltek, heverték,
 az asszonyok végezték a mezei munkát, építettek, harezoltak, kal-
 márkodtak. Nem egy népnél az asszony a férfival egyenlő tisztsége-
 ket visel, békességben, harez idején — „asszonyt ő tanácsából senki
 ki nem űzött“.

Méltatlankodva mondja:

De mire jutottatok, oh szegény asszonyok,
 Majd minden nemzetek közt vagytok mostan esűfok.
 Senki semmit, azt látom, nem ad ti rajtatok,
 Oly igen alászállott a ti méltóságtok.

És ha csak a rosszakat szólónák közzületek,
 Elhittem, hogy azt mégis könnyebben tűrnétek.
 De hogy mind elegendesleg gyaláznak bennetek,
 Ezen fonnyad, kesereg és eped szivetek.

Ezt én nem szenvedhetvén, úgy állék mellétek,
 Oltalmazám, mint tudám, ti igaz ügyetek.
 Már kezetekbe adom, jó neven vegyétek,
 Ez kisdéd írásomat meg is böcsüljétek.

De aztán lelkőkre is köti:

Kérlek felette igen, hogy fényeskedjétek,
 Szent étettel, erkölcsessel és példák legyetek.
 Ne legyen haszontalan ez dicséretetek,
 Ez világon kiterjedt híretek, nevetek.

Im sokak gyalázását éretetek felvöm,
 Magamat mintegy czélül lövöldözni feltöm.
 Irigy Zoitus leszen immár ellenkezöm.
 Ám lássa, több dolgokra léssen felszerkentöm.

Azaz: támadni fogják, gúnyolják az asszonyi nem védelméért
 De hagyján! annál inkább síkra száll értök. Mert nem mondott el
 minden szépet rólok, csak „ez kevest“ szólta. Hiszen ki győzne
 minden jót előszámlálni rólok!? Rólok:

Kiktől függ házunk népe s annak ékessége,
 Életünk segedelme és gyönyörűsége,

Szívünk vigasztalása, fogyatlan öröme.
Mindenféle dolguunknak asszony színe s dísze.

S így végzi:

Légyen vége azért itt beszélgetésemnek,
Asszonyok tirólatok írott énekemnek.
Megbocsássatok, kérlek, erőtlenségemnek,
Mindörökre áldalak s ajánlak Istennek.

A könyv utolsó lapján van még egy 4 strophás (4+4 ütemű 4 soros, egy rímű) vers: *Ad vatem et lectorem autor*. Buzdítás az asszonyok dicséretére.

Ehhez méltóképpen társúl a költő másik könyve: Az egyes életnek kedvetlen és káros voltáról, az társsal valónak gyönyörűséggel teljes hasznáról s az jó gazdasszonynak dicséretéről íratott versek. „Az farizeus és fukar“ éneke nótájára. Ezek mellé adatott az kakasról vött hasonlatosságban a papok tisztiról való ének is. Kolozsvár, 1643. Jellegje: Nem jó embernek egyedül lenni, azokért segítőt teremték néki, hogy ő előtte légyen. (Gen. 11. 18.)

A belső lapon: In commendationem utriusque operis praeposuit Johannes Bodo Szentmártoni. Három (4 soros) strophájú ajánlás.

Maga a munka két részből áll. Avval kezdi, hogy keserves az egyes élet. Az embert:

Nincs, ki vigasztalja, mikoron nyomorog,
Szívében gyakorta sok kárán háborog.
Nincsen, kire bizni Istentől vött jóvát,
Szolgái meglopják s prédálják marháját.

Barátai is csalják, rá veszik mindenre, mert „nincs, ki ellenezze“.

Betegségbe esvén, száraz ágyba fekszik,
Szép társai kezei őt nem emelgetik.
Kiván-é valami ételt? nem kérdezik,
Szemei keserven csak az ajtót nézik.

De nincsen, ki hozzon valami jó étket,
Vigasztalására senki nem érkezett.
Baráti, az kiknek sok jóval fizetett,
Távol mentek menten, hogy megbetegedett.

Párnáját az ki megpuhogassa, nincsen,
Kilyukad oldala száraz ágy feneken.

Nincs, kire hagyja vagyonát, ha meghal. Nem gyászolja, nem síratja senki. Életében is több kísértésnek van kitéve. Előbb azt bizonyítja szentírásbeli példákkal, hogy általában is, mindenben jobb a társaságos együtt munkálás. Isten is nemcsak Ádámnak adta társúl Évát, de ha követeket küldött a földre, leggyakortább kettőt küldött. Mózeshez is társúl Áront adta. Sodoma elsüllyesztésére, Lothnak védelmezésére két angyal ment. Az idősebb Tóbiás úti-társat keres fia mellé. Keresztelő János két tanítványt küld Jézushoz. Jézus is tanítványait kettesével küldi szét. Az apostolok is kettenként jártak. Két tanítvány megy előre Jeruzsálembé, kettő a végvacsora előkészítésére, stb.

Hiszen igaz is:

Az egyes embernek dolga veszedelmes,
Jártába-költébe felette félelmes.
Az társaság pedig oh ki kel'emetes.
Nyájassággal kedves, sok haszonnal teljes.

S azt mondja:

Jaj pedig az egynek, mert hogyha elesik,
Nincs, ki felemelni, ha elesizsamodik.
Ágyba ha lefekszik, meg nem melegedik,
Kettő pedig együtt jó melegbe nyugszik.
Ha valamelyikre ellenség támadand,
Hogy megverje, ölje, véle szembe szálland,
Hogyha társa akkor mellette felálland,
Minden ember ott szép győzedelmet láthat.

A második rész az, a melyben különösen a házasság életét és a jó asszonyt dicséri.

Boldog az férfiú, ki csendes háznépvel,
Áldva vagyon Úrtól eszes feleséggel,
Kedve szerént való gyönyörű cseléddel,
Távol ment ilyentől sátán késértettel.

Ez ilyen embernek többül napja száma,
Mindenkoron vagyon békés nyugodalma.
Szíve csendes lévén, vagyon tiszta álma,
Mert mellette vagyon kedves házastársa.

Kinek szép szavának az ő édes völta,
Az férje életét ugyan hosszabbítja,
Okos elméjétől kövéredik csontja,
Szomorúságában ez vigasztalója.

A jó asszony tud hallgatni, mikor szükséges; nem csacsogó; beszédében, cselekedeteiben szemérmes; kedves előtte Isten törvénye; férjével együtt buzgó templomjáró; nem gondol az irigyekkel, rágalmazókkal, mert magát ártatlannak érzi. Mindenben urától vár. Órizi marháját (azaz javait), hogy benne kár ne essék. Jó gondviselője a háznak. Erkölcséhez mocsok nem fér. Hűséges. Csak férjének akar tetszeni. Szaporítja ura jószágát. Nem tékozol, de megnyitja markát a szűkölködőknek. Szomorú a férje távoztán. Öröme nincs, míg vissza nem tér. Könnyörög érette. A férj bizvást távozik; tudja, hogy baj nem történik. Öröm van visszatértén.

A jó asszony:

Ezüstnél, aranynál, drágább az gyémántnál,
Sok ezer forintot érő szép jószágnál.
Vont ezüstbe jár is más, nem szebb nálánál,
Mert jó erkölcs ékesb a bársony ruhánál.

Ez jámbor férjének drága koronája. Azt mondja:

Ilyent vévén ember az kegyes Istentől,
Érette könnyörgést nyujtson igaz hitből,
Hogy Isten éltesse kegyelmességből,
Egyessége czzel kövessen szívéből.

Mert ezáltal többül édes nemzetsége,
Maradékokra is elterjed az híre.
Szaporodó lévén kedves felesége,
Asztalánál leül renddel szép gyermeke.

Az kikre hagyhatja Istentől vött javát.
Haszontalan helyre nem költi aranyát,
Mert előtte látja szép fiát, leányát,
Az kiknek kezekben szállítja jószágát.

Ha megbetegedik, lészen, ki emelni,
Erőtlenségében a karjait fogni,
Előtte szép társát látja fenn állani,
Gyermekit is, az kik kezdik vigasztalni.

Ha ételt vagy italt kíván, menten adnak,
Valamit szemei szegénynek kívánnak.
Fogyatkozása nincs semmiből dőlőnek,
Sőt könnyebbége lesz nyomorúságának.

Hogyha fekvésében ágya keményedik,
 Azt mindgyárást puhán ő néki megvetik.
 Lepke és mindene szép tisztán tartatik,
 Feje ha leesik, feljebb támasztatik.

Ha Isten magához veszi, van, a ki elsirassa, meggyászolja.
 Buzdítja az egyes életűeket, hogy házasodjanak meg. Szép a társas
 élet, „akármit csácsogjon a barát s szerzetes“. Megáldja a házaso-
 kat s a házasságra szándékozókat. S így végzi:

Ez néhány verset egy jóakarómnak,
 Éva nélkül élő hű patronusomnak,
 Irám, hogy engedjen az én tanácsomnak,
 És Istentől társot kérjen ő magának.

Minden esetre érdekes a költőnek összes művén keresztül-
 vonuló nemes gondolkozása, tiszta, meleg érzése s korát meghaladó
 felvilágosultsága. E tulajdonságai ma is megkapják szívünket. S
 nyelve és verselése is a kor előkelő énekesi sorába igtatja költőnket.
 Kár, hogy műveinek *egyetlen* példányai miatt nehezen férközhetni
 hozzájuk.

VERSÉNYI GYÖRGY.